

En gullalder sett i perspektiv

Av Sigurd Skirbekk

Trykt i Eirik Bjørge, Tor Ivar Hansen, Andreas Snildal, Ragnhild Gundersen (red): *Kultivert debatt og debattert kultur - Det Norske Studentersanfunns Kulturutvalg i 60 år*. Unipub 2007.

Før og nå

Det var idéhistorikeren Paulus Svendsen som i sin tid satte opp begrepene *gullalderdrøm* og *utviklingstro* som målestokker for en historieoppfatning som går ut på at alt var bedre i en gylden fortid og at alt ville bli bedre i en lysende framtid.

Det kan virke mistenkelig å kalle en periode fra ens egen ungdom for en gullalder. Men det var faktisk så mange ting som foregikk i studentersamfunnets regi i perioden fra midt på femtitallet til midt på sekstitallet, mellom en knapphetsperiode preget av økonomisk gjenreising og en overflodsperiode preget av forbruk, at det er grunn til å gi perioden et gyldent navn. Om det så var rent gull alt som glimret, blir et annet spørsmål. Perioden fortjener uansett en oppjustert status. Påstandene om at åra forut for det såkalte ungdomsopprøret skulle ha vært åndsforlatte og kjedelige, de stemmer rett og slett ikke. Dette var en periode da yngre mennesker med utdanning var aktive og dannet mange miljøer for å argumentere og diskutere. Mye av dette ga seg skriftlige utslag. Jeg kunne her vise til et stort arkiv av bøker, tidsskrifter og avisartikler fra denne perioden. Men det får ligge. Her var det i utgangspunkt Kulturutvalget under Det Norske Studentersamfund det skulle sies noe om.

Kulturutvalgets virksomhet var, også den gang, en del av studentersamfunnets virksomhet. I tillegg til de spesielle kulturkveldene hadde studentersamfunnet også kulturinnslag på sine ordinære møte og ved de såkalt upopulære aftner. Navnet "Kulturutvalget" skrev seg for øvrig fra 1954, da "kulturkveldkomiteen" forslø et navnebytte.

Det kunne sies mye om kulturaktiviteten i studentregi i denne perioden. Men i stedet for å gi en bred beskrivelse av all denne aktiviteten, kan det for

nåtidige lesere være vel så interessant å få et perspektiv på forskjellene mellom den gang og nå, og forsøke å sirkle inn noen forklaringer på disse endringene.

Når ordet gullalder er blitt nevnt, så følger lett en oppfatning om at vår egen tid er en forfallsperiode. Det er ikke helt riktig, men ikke helt galt heller. Men før vi kommer med generelle karakteristikker kan det være grunn til å se litt på hvordan arrangementer i kulturutvalgets regi kunne arte seg den gang, og sammenlikne med vår samtid. Deretter kan vi spørre hva som kan være forklaringer på endringene, og hva som eventuelt kunne føre til en fornyelse i konstruktiv retning. Vi kan starte med å se på hvordan et typisk arrangement i Kulturutvalgets regi artet seg tidlig på 1960-tallet sammenliknet med i dag.

Vi hadde naturligvis flere arrangementer i 1960, det året da jeg var blitt valgt til formann i utvalget og derfor kjente arrangementene godt. Men la oss for enkelhet skyld se litt på arrangementet rundt feiringen av Gustav Frøding som vi hadde laget en kulturkveld på.

Hovedarrangementet foregikk som en offentlig tilstelning i Universitetets Aula, og var avertert i byens aviser med annonser som bar Det Norske Studentersamfunds logo. Vi hadde forberedt oss i lang tid i forveien, med folk som skulle stå for introduksjon, deklamasjon og musikkinnslag. Dessuten hadde vi gitt ut et skrift i anledning arrangementet, i dette tilfelle skrevet av den svenske Frøding-kjenneren Göran Lindstöm. Skriftet ble gitt ut i den såkalte "kjøkkenserien", navnet kom av mønsteret på omslaget, som noen syntes minte om en kjøkkenduk. Tidligere var det i denne skriftserien kommet ut skrifter om Søren Kierkegaard, om Karen Blixen, om Paul Claudel, om Berthold Brecht, om Olav Duun, om Knut Hamsun og om Eilert Sundt. I tillegg til selve Aulaarrangementet ble kveldens innleide skuespiller, i dette tilfelle Olafr Havrevold, traktert i Annen Etage på Theatercafeen. Etter Aula- arrangementet ble arrangører, opptredende og enkelte prominente gjester i salen invitert til nachspiel i studentersamfunnets lokaler i Uranienborgveien 11. Dagen etter sto det referater i Osloavisene om arrangementet.

Hele dette oppstyret ble den gang oppfattet som naturlig, det var slik det skulle gjøres når Kulturutvalget hadde arrangementer. Vi oppfattet det som vår oppgave å gi verdige innføringer i norsk, nordisk og europeisk kultur. Frøding-kvelden sto da for det nordiske innslaget. Et annet arrangement, kalt

”- og vegjine falle so vide”, handlet om norsk folkedikting etter Draumkvedet og sto for den nasjonale kulturinnføring. En Italia-kveld, med oplesing av norske forfatters varierende skildringer av det nordisk europeiske mot det sydeuropeiske, sto for det europeiske innslaget.

Vi møter en helt annen oppfatning om kulturformidlernes oppgave når vi tar for oss samtidige arrangementer i Kulturutvalgets regi. Et eksempel av året kunne være utvalgets arrangement for å belyse Samuel Huntingtons sivilisasjonsteorier. Temaet kunne peke ut over det perspektivet som vi i sin tid la oss på, i og med at det her dreide seg om karakteristiske kjennetegn på sivilisasjoner og om relasjoner mellom sivilisasjoner, inklusiv mulighetene for sivilisasjonskonflikter. Men til tross for at temaet var større enn stort, framsto rammene om arrangementet som svært beskjedne.

Ikke bare er Aulaens lyse hall midt i byen nå blitt erstattet av et mørkt kjellerlokale i Chateau Neuf på Majorstua. Publikum består av færre og av yngre mennesker. De sitter ved småbord og nipper til ølglass, ingen er spesielt festkledd. De opptredende uttrykker seg også forskjellig fra hva folk på scenen ville ha gjort i 1960. Nå sitter fire personer langs et bord og forteller etter tur hva de selv mener og føler for Huntington. Etter en oppklaringsrunde innleder de imellom, slipper publikum til. Vi får forskjellige innspill av folk som stiller spørsmål eller som kommer med egne reaksjoner. Debatten kommer i stor grad til å sirkel om de synspunktene som er brakt fram i innledningen. Meninger oppfattes som sidestilt, i alle fall i den grad de ikke blir direkte motsatte. Her foreligger ingen autoritativ fortolkning av Huntington som alle må forholde seg til. Etter diskusjon og sluttrepplikker får folk anledning til å trekke seg tilbake i en tilstøtende bodega, for å kjøpe mer øl eller rett og slett for å finne garderoben og forlate lokalet.

Forskjellen kan virke stor når det gjelder det lett synlige bildet av virksomheten til Kulturutvalget i Det Norske Studentersamfund i de to periodene. Men vi kan finne enda større forskjeller når det gjelder de mer usynlige oppfatninger, ikke bare om hva kulturformidling bør gå ut på, men om hva kultur er. Det kan hevdes at vi står overfor kulturbestemte forskjeller i synet på hva kultur er.

To kulturoppfatninger

I 1960 ble kultur oppfattet som et sett av tradisjoner og tolkninger, formidlet gjennom forfattere og kunstnere, forskere og filosofer. Teologer, humanister, samfunnsvitere og naturvitere kunne gi noe forskjellige definisjoner av kultur, med vekt på menneskets åndelige egenart, på historisk utviklede symboler for å fortolke tilværelsen, på samfunnsbestemte former for normer og virkelighetsforståelse eller på det som ikke kunne forklares som natur. Dessuten ville vi finne ulike syn i fortolkningen av spenninger mellom nasjonale og internasjonale impulser, mellom folkelig og profesjonell kunst, og mellom forskjellige livssyn og ideologier. Synsmåtene på kultur kunne være mange, men felles for dem alle var at kulturen ble oppfattet som noe foreliggende. Og dette foreliggende måtte læres, gjennom bestemte måter å forholde seg til en gitt symbolverden; i alle fall ville dette være viktig for de som ville ha dannelse i tillegg til sin utdanning, og som tok sikte på å ha noe å si om kultur- og samfunnsutvikling. I medieverdenen opererte mange den gang med begrepet ”de meningsberettigete”.

Det er innlysende at dagens verden ikke er helt den samme som den gang. Det er også klart at vi står overfor forskjeller som ikke lar seg forklare som uttrykk for valg og beslutninger i regi av Det Norske Studentersamfund. Det er kulturens plass i samfunnet omkring studentersamfunnet som har endret seg, og det henger sammen med andre oppfatninger om hva kultur er og hva kulturformidling skal være godt for.

Det er mange ting som kunne trekkes fram for å gi et bilde av forskjellene i samfunnets oppfatningene av kulturformidling den gang og nå. Forskjeller i avisprofilene kan være det mest iøynefallende. På 1960-tallet, og utover mesteparten av 1970-tallet, besto Oslopresen av aviser som oppfattet seg som nyhetsformidlere, i tillegg til å formidle bestemte ideologiske tradisjoner. Aftenposten og Arbeiderbladet, Dagbladet og Verdens Gang, Vårt Land og Nationen, Morgenposten og Morgenbladet, eller Handel og Sjøfartstidene trykte ikke hva som helst av kronikkmanuskripter. Men det samlede bildet var likevel mangfoldig. Det var nok lettere å få teoretiske ting på trykk den gang enn nå. Og redaksjonene tok sitt kronikkansvar alvorlig. En ”kjeller” i Dagbladet gikk over to sider og var slik satt opp at leserne kunne klippe den ut og arkivere den. Det var det da også mange som gjorde.

Andre trekk i bildet, som forteller noe om forskjeller i synet på forholdet mellom kultur og samfunn, er utgivelsen og interessen for serier med debattbøker, ofte kalt billigbøker – vi var ennå ikke blitt så anglifiserte at vi snakket om ”paperbacks”. Alle forlag med respekt for seg selv fikk etter

hvert slike serier. Vi hadde Fakkell- og Lanternebøker, Fontene- og Alfababøker, Pax- og Perspektivbøker, Orion- og Capbøker, Nomi- og Credobøker, foruten U-bøkene til Universitetsforlaget og bokserien Idé og Tanke fra Tanum, som hadde startet utgivelsen av filosofisk litteratur allerede på 1950-tallet. Intet av dette finner vi i 2006.

I tillegg var kulturprofilen i radio, og for så vidt også i fjernsynet, et annet enn i dag. Den gang var det folkeopplysning med frikvarterer som preget programtilbudet, ikke underholdningstilbud med seer- og lytteroppslutning som målestokk. Pludreprogrammer med appell til latter som viktigste substans, var praktisk talt fraværende. Humøristiske og satiriske innslag skulle alltid ha et gjenkjennelig poeng, av mellommenneskelig eller av politisk art.

Skolen var preget av samme tankegang: Vi har en gitt norsk kulturarv som er gjenkjennelig og som skal formidles til nye generasjoner. Det norske kunne her bli forstått som en fellesnevner for lokale kulturer eller som en nordisk variant av europeisk kultur. Den var ikke universell eller den eneste mulige kultur, men den var vår, og derfor var det vår plikt å ta vare på den og videreutvikle den.

Kirkelig kulturformidling var fortsatt nær knyttet til den offentlige skole. Kristendommen, i sin nordisk luthersk versjon, ble gjennomgående sett på som en viktig del av vår kulturarv, som hver generasjon hadde plikt til å bringe videre. Det kunne bli sagt at frie samfunn forutsatte samvittighetsstyrte borgere, og i aktivisering av samvittighetens røst hadde kristendomsundervisningen en rolle som angikk både troende og ikke-troende. Avvik kunne bli akseptert, men da skulle avvikerne ha grunner for sine valg. Og det forutsatte at de kjente innenfra det som de eventuelt tok avstand fra.

Dette synet preget egentlig hele kulturformidlingen. Vi sto overfor en bestemt kulturarv, en norsk variant innenfor en nordisk og europeisk kultur, som ble oppfattet som et premissgrunnlag for det hver og en av oss sto for som personer. En slik kultur var ikke noe som hver enkelt hadde valgt, like lite som vi hadde valgt vårt fødselsår, våre foreldre eller vårt fedreland. Likevel var det bare gjennom innvielse i denne kulturen at vi kunne bli fri, ved å forholde oss til den og gjenkjenne den i egne reaksjoner, som så eventuelt kunne bearbeides.

Det skulle være unødvendig å si at dette ikke er oppfatninger som preger toneangivende kretser i dagens samfunn. Her er det ikke bare mediebildet som har endret seg radikalt. Oppfatningene om kultur er også andre. Når kultur fortsatt oppfattes som et gode, er det fordi kulturen ses som et arsenal av synsmåter og stimuli, som den enkelte kan velge fra, for sin selvrealisering eller bare som ren underholdning. – En karakteristisk holdning fra årets kulturformidlere kan illustreres av en replikk fra en representant for bokhandlerbransjen, da hun i fjernsynet 21.6. oppsummerte erfaringene med avreguleringer av bokprisene ved å si: Det viktige er at folk får kjøpt billige bøker. Kundene er forskjellige, vi har forskjellige behov.

Det individsentrerte perspektiv på kultur har gjort det vanskeligere å argumentere for at visse tradisjoner er autoritative, og dermed noe som alle meningsberettigete må forholde seg til. Nå kan tradisjoner, som ikke blir legitimert som demokratisk valgte, raskt stemplet som autoritære og dermed som noe det er prisverdig å frigjøre seg fra. Det er mye som kan bli sett som illegitim kulturformidling ut fra en slik oppfatning, men egentlig vel så mye som blir legitimt. Mye som tidligere ble avfeid som søppel, har nå fått et legitimitetsstempel, i den grad kiosker, plateselskaper og fjernsynskanaler kan vise til et kjøpevillig publikum for det.

Dagens kulturbilde kan gi inntrykk av å være et sett med opplevelsestilbud, i alle fall i den grad det ikke dreier seg om rent fagrelatert kultur. Det oppfattes som positivt at det finnes et stort utbud av opplevelsesfremmende stimuli, fortrinnsvis som frivillige tilbud på et marked, men supplert med statlige støtte til ordninger som kan gjøre utbudet enda større. Begrunnelsen for at et stort kulturtilbud er bra, går som nevnt ut på at dette kan virke berikende på den enkelte, og også gi respekt på et gruppenivå. Formidlingen av kultur fra en nasjonal tradisjon er heller ikke gått av moten; vi feirer fortsatt 17. mai. Men begrunnelsene for feiringen er endret. Ordet ”feiring” later for øvrig ikke til å være helt stuerent, jfr. ”makingen” av 2005-jubileet.

I et slikt kulturklima har arrangementene i regi av Kulturutvalget i Det Norske Studentersamfund fått nye rammer. Utvalget må gjerne tilby kultur, gjerne også smal kultur, bare det ikke tror at det har noen overgripende autoritet til å presse riktige meninger på folk med andre oppfatninger. De som er interessert i å komme og høre på hva Kulturutvalget har å tilby, kan gjerne gjøre det. Om de får noe ut av det som formidles, blir en sak mellom sender og mottaker. Myndighetene kan tilby pedagogisk hjelp til

formidlerne, hovedstaden har en av verdens største pedagogiske forskningsenheter. Myndighetene skal bare ikke legge seg opp i innholdet i det som formidles, annet enn eventuelt å påse at formidlingen fremmer demokrati og menneskerettigheter og at den foregår etter visse trafikkregler og innenfor visse yttergrenser, definert som utilbørlig sensur på ene siden og utilbørlig diskriminering på andre siden.

Det er ikke nødvendig å utbrodere kontrastene videre. Forskjellene i kulturoppfatning den gang og nå er store. Heller enn å forsøke å si noe bestemt om hvor store, bør vi forsøke å sirkel inn noen rimelige forklaringer på hvorfor forståelsen av kultur, som tradisjonelt har vært forstått som en kollektiv størrelse, har skiftet karakter i en individssentrert retning. Vi kan ikke si mye om Kulturutvalgets mulige oppgaver framover uten å ha gjort oss opp en mening om dette spørsmålet.

Mulige og umulige forklaringer

Danske Erling Bjøl hevdet i *Vår Tids Kulturhistorie* fra slutten av 1970-tallet at kulturendringene på 1960-tallet var like stor som de vi under en normal kulturutvikling kunne ha forventet å finne over en tohundreårs periode. Han pekte samtidig på en del forhold som kan forklare noen av disse endringene.

Alle som har gjennomgått et norskpensum fra den videregående skole, har svart på stiloppgaver om hvorfor samtiden er forskjellig fra fortiden. De riktige skolesvarene har gjerne vært: teknologi og velstandsutvikling, økt utdanning, mer demokratisk frihet og en mer global orientering. Det er grunn til å mene at ingen av disse faktorene, verken hver for seg eller samlet, kan forklare de kulturendringene som vi her har pekt på.

Velstandsutvikling, det at folk får mer penger å kjøpe for og mer fritid til å bruke pengene, kan ikke forklare at folk ikke lenger kjøper billigbokserier i slike mengder at seriene blir lønnsomme. Mindre arbeidskrevende produksjonsteknologi og flere fjernsynskanaler forklarer heller ikke begrensningene i produksjonen. En økt utdanning for flere folk skulle i utgangspunkt ha hatt motsatt effekt. Demokratisering og globalisering kunne innebære at flere ville ønske å nå lengre ut med sine erfaringer, og det skulle tilsi økt interesse for en intellektuell argumentasjon på tvers av kulturgrenser.

Det nytter ikke å skylde på politikerne for å forklare en redusert status for tradisjonell kultur. Myndighetene har egentlig økt kulturbevilgningene år for år. Det er heller ikke tilforlatelig å ville forklare det hele ved å vise til kommersielle interesser for å formidle standardiserte varer på store markeder. Dersom det hadde vært stor etterspørsel, la oss si etter intellektuell debatlitteratur, så var det nok noen som ville ha solgt dem.

Vi kommer ikke utenom de kulturelle forklaringer på endringene av kulturens status. Og da kan søkelyset rettes mot to typer av mulige forklaringer. Vi kunne rette et kritisk lys på samtidige kulturformidlere, i eller utenfor studentersamfunnets regi, i eller utenfor våre nasjonale grenser. I så fall kunne kritikken ha gått ut på at disse ikke har forstått å ivareta tradisjonene og utvikle dem videre. Den andre typen av kritikk kan gå mot dem som var tradisjonsforvaltere i tidligere år. I så fall måtte det hevdes at disse ikke forsto tradisjonenes forutsetninger og at overleverte tradisjoner vanskelig kunne forventes å leve videre av egen tyngde.

Det er også mulig å forklare framveksten av den individ- og markedsorienterte kulturforståelse som resultat av en kombinasjon av tradisjonene og av hva vi seinere har gjort ut av dem. Det er ikke til å komme fra at innholdet i mye av den overleverte kulturen, for eksempel i billigbokseriene, i stor utstrekning gikk ut på å redusere kultur til noe annet enn det den ga seg ut for, dessuten til å innta en antiautoritær holdning og helst frigjøre seg fra all kultur som ikke ble oppfattet å være i ens interesse. I stedet for å framholde det tvilsomme ved denne reduksjonismen, har samtidige kulturformidlere kanonisert frigjøring fra tradisjonene som en del av ”våre verdier”, og dermed bidratt ytterligere til å gjøre det vanskelig med tradisjonell kulturoverføring.

Det antiautoritære som kulturideal

Det gis mange grunner for å hevde at tradisjonsformidlerne både på 50-, 60- og særlig 1970-tallet la et grunnlag for de individsentrette og antiautoritære holdninger som preger dagens kulturforvaltning. Kulturfolkene pekte gjennomgående i en slik retning. Men, liksom vi ikke kommer utenom kulturelle årsaker for å forklare kulturelle virkninger, er det heller ikke til å unngå at vi må trekke inn både politiske og økonomiske faktorer for å forklare filtreringen av de kulturbestemte fortolkninger. Det fantes den gang

langt flere fortolkninger i norsk kulturliv enn de som seinere er blitt videreført.

Samfunnsforståelsen i fortolkende sjikt har gjennomgått flere faser i løpet av siste halvsekel. 1950-tallet var ikke bare preget av materiell gjenreisning. Dette var en periode preget av oppgjør med nazismen, av en ny kald krig og samtidig av stor framtidstro. I dag sier bare en minoritet på 10 til 13 prosent av alle nordmenn som sier at de tror neste generasjon vil få et bedre samfunn å leve i enn dagens. Den gang var det bare en minoritet som ikke trodde dette.

Oppgjøret med nazismen tok etter hvert former som har bundet kulturforståelsen til denne dag. Det gjelder den nærmest religiøse tilbedelsen av FNs menneskerettigheterklæring fra 1948, som først og fremst var ment å gi folk en beskyttelse mot samtidige og framtidige despoter. Og det gjelder studien av "Den autoritære personlighet", som kom ut i 1950 i regi av American Jewish Committee. Denne studien er oppfattet å gi både et vitenskapelig og et moralsk alibi for den tanke at antiautoritære holdninger fremmer fred og demokrati.

Mange krefter har bidratt til en slik fortolkning. Det kan være nærliggende å begynne med de politiske. For de vestallierte, som på 1940-tallet hadde stått sammen med Sovjetunionen mot Nazi-Tyskland, krevde nye politiske allianser nye samlende ideologier. En forenklet fortolkningen av annen verdenskrig som en kamp mot et autoritært styre, ga kontinuitet i de nye frontdannelsene. Nå var det Sovjetunionen og kommunismen som representerte det autoritære og Vest-Tyskland som representerte det demokratiske og antiautoritære. Det som her måtte nedtones var at de kjempende på alliert side under annen verdenskrig i stor grad hadde kjempet for sin nasjonale frihet mot en overnasjonal imperialisme, og at den sivile front i ikke liten grad hadde vært preget av krav om nasjonal disiplin, ikke av individuelle rettigheter til avvik.

Talsmenn for økonomisk ekspansjon har utgjort andre støttespillere for en antiautoritær tolkning av framskrittet. Store markeder, på tvers av tradisjonelle landegrenser har vært til kapitalens fordel. En nedbygging av respekten for tradisjonell kulturforståelse til fordel for kultur forstått som stimuli for nye identiteter, har gitt grønt lys for reklamens rett til stadig å sprengre grenser, for å vekke oppmerksomhet og for å tilby raskt skiftende moter. Dessuten har utbredelsen av en antipuritansk og antiautoritær

oppfatningen vært til fordel for et forbrukersamfunn der luksuskjøp ses som en del av friheten og folks rett til selvrealisering gjennom egne valg. Det som her måtte nedtones har dels vært naturens grenser for utnyttelse, dels kulturens avhengighet av andre holdninger enn ”permissiveness”. Daniel Bell har pekt på en indre selvmotsigelse i et økonomisk system som dyrker holdninger som kan være funksjonelle for å øke forbruket, men ikke for innsats til krevende produksjon. Mangelen på studenter som vil velge krevende naturvitenskapelig utdanning, kan være et norsk utslag av de samme holdninger.

Endelig har vi alle talsmenn for familie- og kjønnsrelasjoner som langt på vei har sluttet seg til den antiautoritære front i samlet tropp. Mye er blitt sagt og skrevet om patriarkatets undertrykkelse og om sammenhenger mellom patriarkat og fascisme. Det som her måtte nedtones er alle studiene som viser at uregulerte kjønnsrelasjoner gagnar den sterkeste og den som har minst å tape på at forholdet skal fortsette.

Det såkalte ungdomsopprøret på 1960-tallet var avgjort en antiautoritær reaksjon mot tradisjonell kulturforståelse. Men for å kunne utlegge dette som en ungdommelig frigjøring fra storsamfunnets konvensjoner, må en nedtone alle politiske, økonomiske og kulturelle krefter som hadde lagt premissene for de antiautoritære kulturidealene. Og for å opprettholde bildet av den tids ungdom som en kategori av underprivilegerte og undertrykte mennesker, ble det nødvendig å se bort fra at denne ungdomsgenerasjon hadde fått mer utdanning, mer fritid og mer penger enn noen generasjon før den.

Men, blir det sagt, på tross av at mange kan ha hatt en tvilsom egeninteresse av å framstille seg som undertrykte av autoritære tradisjoner, og dermed som berettiget til ekstra oppmerksomhet og ekstra ytelser, så kan det gis et vitenskapelig grunnlag til støtte for de antiautoritære kulturidealene, til fremme for demokrati og som motvekt mot fascisme og andre totalitære trusler.

Ja, mon det? Den psykologiske studien av ”The Authoritarian Personality” som har gitt alibi for de antiautoritære kulturidealene, har vært utsatt for mye forskningsbasert kritikk. Dessuten foreligger det en diskrepans mellom det forfatterne ville ha sagt med studien og det den seinere er blitt oppfattet å legitimere. Jeg var i Amerika på begynnelsen av 1960-tallet og møtte der noen som hadde arbeidet med studien. En sa oppgitt til meg: Autoritet er naturligvis en nødvendighet og et gode. Det var den falske autoriteten, den

som består av store ord og en aggressiv vilje til å sparke nedover og slikke oppover, det var den vi ville lære folk å gjenkjenne så de ikke skulle la seg forlede flere ganger.

Det kan til og med synes som om det er på det området der et antiautoritært kulturideal på antinazistiske premisser har hatt størst gjennomslag, fortolkningene av kjønnsmoral og familieformer, at vi kan finne mest forskning som taler imot flere av forutsetningene for dette idealet. Allerede i 1947 skrev barnepsykologen Åse Gruda Skard en artikkel i *Samtiden*, med tittel ”Kven var dei førande nazistane?”, der vi blant annet kan lese: ” Når det gjeld seksuallivet åt desse mennene, seier Kelly at Göbbels, Himler, Streicher, Levy og Rosenberg var notorisk umoralske, for det meste levde i heilt uordna kjønnsforhold, heldt mange og skiftande ekskarinner og tok de høve som baud seg.”

Det finnes også andre studier som på mer systematisk basis viser at voldelige og uønskede holdninger vanskelig lar seg forklare ut fra tradisjonelle familieroller. Tvert om, hvis vi skal tro en studie som er offentliggjort i *Political Review* 1990, ”Life Without Fathers”. Her blir det hevdet at 72 prosent av amerikanske mannlige mordere kjennetegnes ved at de har vokst opp uten familiekontakt med sine fedre. I motsatt ende av skalaen, i studier av ansvarsbevisste barn, har blant andre familieforskeren Urie Bronfenbrenner framholdt at disse vanligvis verken kom fra matriarkalske eller fra patriarkalske familier, men helst fra familier hvor begge foreldrene tok aktiv del i oppdragelsen, men oppførte seg temmelig ulikt og med en viss deling seg i mellom av støttende og disiplinære roller.

Fornyelse og funksjonell tenkning

Stein Mehren uttalte allerede på 1960-tallet at den antiautoritære kulturfortolkning var blitt til en autoritær kult. Den stenger mange sider og sammenhenger ved en kulturforståelse. Og som sagt, den er med på å begrense rammene for kulturarrangementer i regi av studentersamfunnets kulturutvalg.

En politisk reduksjonisme fører gjerne til en fortolkning av kultur som kollektive uttrykk for makt. I et antiautoritært perspektiv vil egoistiske interesser da kunne bli oppfattet som en overskridelse av makt. Dette leder til kulturfortolkninger som i det lange løp er selvdestruktive.

Uten at overlevert kultur har en viss autoritet, kan et kulturliv ha lite å stille opp med når det utfordres av virkelig autoritære bevegelser. Dette skulle vi få se flere eksempler på også i norsk kulturliv, ikke minst i humanistiske og samfunnsvitenskapelige miljøer som særlig på 1970-tallet var sterkt preget av de antiautoritære idealene.

Men, det er ikke bare i forhold til ideologier for politisk forenkling at de antiautoritære holdningene har kommet til kort. Vi står i våre dager en rekke alvorlige utfordringer som et kulturliv basert på antiautoritære frihetsidealene har vanskelig for å gi adekvate svar på. Vi kan her tenke på økologiske utfordringer, bestemt av en profittbestemt produksjon og et forbruksmønster som legitimeres ved forestillinger om konsumentenes overordnede frihet. Vi kan tenke på vanskelighetene med å opprettholde et moralsk fellesskap i moderne differensierte samfunn, med en rimelig kontroll av egoistisk smartheit og voldelig kriminalitet. Og vi kan tenke på utfordringene med den familiebaserte reproduksjon.

For hundre år siden kunne europeere oppfatte seg som de selvskrevne ledere for modernitet og utvikling. Ikke bare var de teknologisk overlegne, de var også mange. FN har regnet ut at europeerne utgjorde 27 prosent av verdens befolkning i år 1900. I år 200 var andelen sunket til 12 prosent, og meldinger fra 2005 forteller at Europas andel av alle nyfødte nå bare er 5 prosent. Innenfor EU-området føder kvinner i gjennomsnitt 1,4 barn, to tredjedeler av reproduksjonsgrensen.

Dette fallet i fødselsrater lar seg ikke forklare ut fra kvinners primære preferanser, ei heller av den teknologiske utvikling. Fødselsnivået kan variere betydelig mellom land med likeartet levestandard. Når folk i vår del av verden kommer dårlig ut, har det sammenheng med kulturmønstre og samfunnsformer, med forholdet mellom sterke og svake normgivende institusjoner i vår type samfunn. Normene for selvrealisering gjennom forbruk hadde ikke hatt det gjennomslag det har, dersom vi hadde hatt sterke institusjoner til å ivareta en kultur for nasjonalt og sivilisatorisk fellesskap over generasjonene.

Innvandring er ikke en enkelt løsning på Europas sviktende reproduksjon. Mange fra orientalske sivilisasjoner ser ned på dagens oksidentale livsstil og ser på seg selv som bærere av mer livsdyktige kulturer. Dette begrenser integrasjonens mulighet. En kurder utalte nylig at han ønsket ikke at hans folk skulle blande seg for mye med de døende.

Slike uttalelser kan sette en støkk i mange som tror at de har funnet svaret på modernitetens utfordringer. Innvandrere fra andre kulturer stiller oss ikke bare overfor en del utfordringer med autoritære skikker, som kan bli ekstra belastende for dem de går ut over når vertslandet i tillegg møter dem med det danskene kaller for ”lalleglad toleranse”. Møtet med folk fra andre sivilisasjoner kan av og til stille oss i forlegenhet. Enkelte talspersoner for andre kulturer mener at vi har mer å lære av dem, enn de av oss. I Samuel Huntingtons oppsummeringsbok av debatten om *The Clash of Civilizations* kan vi for eksempel lese en indisk artikkel med tittel ”*The Danger of Decadence. What the Rest Can Teach the West*”. Slike artikler burde få oss til å innse at mange kulturkonflikter ikke bare kan belastes innvandrene, men henger også sammen med mange tidsbestemte, og dysfunksjonelle, kulturidealer som vi har dyrket i løpet av siste generasjon.

Dermed er vi kommet over i det som måtte framstå som et råd for framtidige ledere av kulturutvalg i og utenfor Det Norske Studentersamfunns. De må for all del ikke gi opp oppfatningen om at kultur er viktig, argumentsamlinger som antologien ”Culture Matters” burde vært pensum ved flere norske læresteder. Men det forhold at kultur er viktig betyr ikke at all kultur er like bra. Samfunnsformende kulturer kan la seg dekomponere i kognitive, etiske og motivasjonsdrivende systemer. Når noe kan gjenkjennes som et system, er det også mulig å analysere funksjoner av systemet. Knappt noen kulturkonstituerte systemer er bare funksjonelle eller bare dysfunksjonelle; dette kan analyseres på flere nivåer. Popularitet gir her ingen garanti for funksjonalitet.

Det ligger knapt noen kulturfornyende framtid i en ensidig satsing på innslag som kan samle størst publikumsoppslutning. Det Norske Studentersamfund bør ikke se på seg som en akademisk variant av Oslo Spektrum. Aktivitetene rundt kulturarrangementer i tidligere generasjoner kan riktignok ses som en bekreftelse på at mange vil mene at kultur er viktig. Likefullt bør en ikke la seg blende av det som her er kalt for en gullalder.

Blant kulturformidlere på 1950- og 60-tallet var kulturoppfatningene preget av mange enkle todelinger: Det kunne snakkes om åndsmennesket mot maktmennesket, mer og mindre i tråd med Arthur Koestlers beskrivelse av yogaen og kommissæren. Børs og katedral var en annen metafor som ble mye brukt. Slike inndelinger kunne tjene som barrierer mot politisk misbruk og økonomisk utnyttelse, men de ga ikke inntak til mer dekkende kategorier

til å fange opp kulturrelaterte trekk ved samtidige samfunnsprosesser. Det gjorde for øvrig heller ikke det såkalt ”utvidete kulturbegrep” som ble utviklet som et motstykke til en eksklusiv kultur dyrking.

Det er mye som her kunne sies. Men dette skulle være en perspektivartikkel på samtidige tilstander sett fra en bestemt fortid, ikke en forelesning i kultursosiologi. Dette tidsperspektivet kan vær nyttig av flere grunner, blant annet som en påminnelse om at kulturarrangementer kan bli tatt alvorlig som noe mer enn som underholdningsbidrag. Enhver kulturfornyelse forutsetter at kulturforståelsen overskrider forskjellige former for reduksjonisme, og i våre dager er den vanligste form for reduksjonisme den som vil se all kultur som uttrykk for individuelle behov og interesser. Men det er også nødvendig å gå i rette med dem som vil plassere all kultur i en uavhengig åndssfære. Det er de som klarer å balansere mellom disse to grøftene, som har størst muligheter til å finne grunn der det kan bygges videre.